

јавна овлашћења наводи и чињеница да је ова одредба Устава у ствари истакла начело да и државни органи као и организације које врше послове од јавног интереса односно са јавним овлашћењима, иако врше своју делатност са јачом вољом, одговарају за штету. Да се није хтело то да подвуче не би било нужно уносити у Устав одредбу на основу које и организације које врше послове од јавног интереса начелно одговарају као и државни органи јер је опште познато да све организације одговарају за штету по општим правилима о одговорности за другог. И без ове одредбе Устава радне организације би свакако одговарале за рад својих службеника и радника по општим правилима о одговорности.

Према томе, можда би се могло сматрати да је чл. 69 Устава СФРЈ истакао начело да ће државни органи и друштвено-политичке заједнице као и радне организације које врше послове од јавног интереса са јавним овлашћењима одговарати за штету по истим правилима. Следствено томе, уколико за друштвено-политичке заједнице и државне органе има посебних правила о њиховој одговорности за штете које проузрокују њихови службеници ова би се посебна правила примењивала и за штете које проузрокују службеници организација које врше послове од јавног интереса али кад ове послове врше са јавним овлашћењима.

Не упуштајући се у детаљније расправљање уставне класификације радних организација које заслужује посебну пажњу, истакао сам само неколико момената у вези са питањем објашњења израза организације која врши послове од јавног интереса који можда могу нешто допринети лакшем разумевању овог у извесној мери непрецизног израза у чл. 69 Устава. Потреба за правилним тумачењем овог израза од посебног је значаја због примене одговарајућег система одговорности за штету.

Д. Ђ. Денковић

ПРАВНА ЗАШТИТА МАЛОЛЕТНИКА У ШВАЈЦАРСКОЈ

Истраживања, која су досада извршена, указују на низ разноврсних фактора који доприносе криминалитету малолетника, међу којима нарочито значај имају поступци и старање родитеља о својој деци. Злостављање деце, недовољно старање о њиховом физичком и душевном здрављу и развоју, недовољно и нарочито лоше васпитање као и потпуно занемаривање образовања детета свакако су чести узроци запуштености деце и малолетника. Када се малолетници налазе у оваквим ситуацијама, тада је најмањи повод довољан да отпочну са вршењем крађа, превара и тежих кривичних дела. Сигурно је да су за овакве ситуације у великом броју случајева одговорни у првом реду родитељи а ређе и друга лица која су по закону или по примљеној обавези дужна да се старају о детету односно малолетнику, као што су старалац, усвојилац, очух, маћеха и др.

У циљу отклањања овог основног узрока запуштености малолетника предузима се у разним земљама у зависности од прописа и преко одговарајућих органа низ мера ради консолидације породице која је као дру-

штвена организација најодговорнија за правилно васпитање малолетника. Као васпитни фактор породица је готово незаменљива у раном детињству, а истраживања која су вршена у том правцу утврдила су да се образовање својстава, погледа и карактера најинтензивније остварује до пете године живота. Међутим, мере општег карактера које би требало да делују на родитеље не показују се увек довољно ефикасне. У тешким примерима злостављања и запуштања детета оне остају потпуно без дејства и зато се од стране друштва предузима низ мера да се запуштеном малолетнику омогући уредан живот и старање о његовој личности ради правилног васпитања и образовања обично ван његове породичне средине.

Са кривичноправног становишта може се поставити питање да ли је у оваквим ситуацијама довољно и оправдано зауставити се само на мерама социјалног карактера или је потребно у тежим случајевима применити и санкције према родитељима и другим лицима која су дужна да се старају о малолетнику а која су се грубо огрешила о ове своје дужности. Криминолошки посматрано можда и не би било нужно кажњавање родитеља односно других одговорних лица. Међутим, с обзиром да је друштво у највећој мери заинтересовано да се деца и малолетници правилно и душевно развијају, да добију правилно васпитање и што боље образовање како би се укључили у друштво као његови корисни чланови, то се занемаривање старања о малолетнику мора оценити као једна негативна појава у сваком друштву коју је потребно због њене друштвене опасности и казнити. Већ ово питање, као и низ других која се намећу када је реч о правној заштити малолетника, говори нам о једном значајном питању у коме ће се обиму санкцијом или другом интервенцијом настојати да се заштите малолетници од злостављања уз обезбеђење правилног и потпуног извршавања обавеза родитеља и других лица према деци и малолетницима. Ово питање решавано је на различите начине и у различитом обиму у појединим државама.

Чини нам се интересантним да овог пута прикажемо правну заштиту малолетника у Швајцарској. Правну заштиту малолетника у овој земљи приказаћемо прво кроз уставно уређење а затим кроз еволуцију заштите деце и малолетника у грађанском и кривичном праву Швајцарске. На крају биће приказано остваривање правне заштите малолетника у Женеви, једном од 25 кантона који чине швајцарску Конфедерацију.

1. *Уставно уређење Швајцарске.* — Стварање швајцарске Конфедерације започело је још 1291 када је склопљен први пакт између најраније створених кантона. Данас, у Конфедерацији кантона основну политичку ћелију чини комуна. Надлежност ових комуна, међутим, сведена је на мање послове, тако да се она стара о администрацији, комуналном буџету, путевима, одржавању школа итд. Иако су 25 кантона и полукантона још увек суверене државе, њихова сувереност је јако ограничена јер су многи послови пренети у надлежност Конфедерације као: национална одбрана, новац, мере, царине, поште, железнице, саобраћај, итд. Грађанско и кривично право је јединствено за читаву Конфедерацију али су њихова организација и процедура остале у надлежности кантона тако да у начину спровођења има доста разлике.

Сваки грађанин Швајцарске је најпре грађанин кантона. Ову своју народност не може да изгуби али може стећи право грађанства другог кантона које се онда додаје првобитном. Слично кантонима, Конфедерација образује своје законодавне и извршне органе. Законодавни федерални орган је састављен од два дома: Веће народа, чији су саветници изабрани сразмерно броју становника и Савет државе који је састављен од кантонских посланика. Оба ова тела окупљају се у Савезној скупштини. Ова наменује Савезно веће које је руководећи и извршни орган. Врховне судске послове из надлежности грађанског и кривичног права обавља Савезни суд који врши и уједначавање правних принципа.

Од послова који су остали у надлежности кантона треба навести васпитање, наставу (сем професионалне наставе и федералне Политехничке школе као и друге школе које би Федерација могла отворити), организацију полиције (осим федералне полиције) и старање о деци ван кривичног и грађанског права. Ово старање спада у надлежност комуна када није заступљено преко кантона. Међутим, околност да постоје сиромашне и богате комуне, да једне имају велики број становника а друге мали број указује да постоји очигледна неједнакост средстава за ово старање. Штавише, ово старање најчешће се пружа суграђанима настањеним у другим кантонима, где су услови живота врло различити од оних који владају у комуни из које потичу (већи трошкови живота). Отуда у страху да комуне не исцрпе своја финансијска средства обично захтевају репатријацију својих поданика. Међутим, ова репатријација доносила је непријатне последице јер је често суграђанин у току свога живота изгубио сваки додир са својим кантоном, а с обзиром на вишејезичност Конфедерације неки пут његова комуна чак не говори више његовим језиком. Оваква ситуација довела је до споразума између скоро свих кантона да се старање по месту порекла замени старањем по месту становања а да се трошкови деле између кантона становања и порекла.

Кантони такође обезбеђују и наставу и сваки од њих има своју методiku, своје принципе и школске приручнике, тако да се и овде појављује потреба за усклађивањем, што је, по мишљењу већине аутора у Швајцарској, доста отежано због дубоко усађеног кантоналног духа и околности да је настава једно од последњих уточишта кантоналне суверености. Заштита деце, о чему ће бити више речи, налази се такође ван основног законодавства и спада у надлежност кантона.

2. *Заштита малолетника у грађанском праву.* — а) *Историјски развој.* Када се посматра историјски развој грађанског права у Швајцарској види се да је до V века важило римско право а касније, после германске инвазије, упоредо и германско право. Међутим, већ у VI и VII веку германско право потиснуло је римско право које није чак ни у XIII и XIV веку у време рецесије римског права успело да обнови свој утицај. Јачање политичких власти као и покушаји кантоналних кодификација тешко су успевали у току читавог овог времена тако да је крајња подела владала све до Револуције, када је покушано наметање пројекта копије француског права ради сједињавања грађанског права, како је то желео револуционарни Устав из 1798. После пада Хелвечије (1804) поново је дошло до вра-

ћања кантоналног права. Кантони Швиц, Апенцел, Ури, Обвалд, нису имали кодификовано грађанско право, док су зачетке ове кодификације имали само Базел-град, Базел-село, Сент-Гален и Турговија. Што се тиче кантона који су кодификовали своје законе, можемо их поделити у три групе. Први су везани за Француски грађански законик који се одржао и после престанка политичке власти Француске (Женева). Под јаким утицајем овог права били су и кантони Вале, Нешател, Тесен, Вод и Фрибург. Другој групи је послужило као узор аустријско грађанско право (Берн и Луцерн). Овој групи пришли су касније и кантони Арговије и Солер који су примењивали једно више аутохтоно право. Трећу групу чинили су кантони који су били под јаким утицајем циришког права чији су се корени налазили у старом германском праву. Овоме су се прикључили првенствено кантони Шафхаузен, Цуг, Гризон и Гларис. Међутим, све бројније везе међу кантонима истицале су потребу доношења заједничког закона јер су кантонална права била застарела и превазиђена. Међутим, федерални Устав из 1848 није давао право Конфедерацији да доноси законе како у погледу грађанског тако и у погледу кривичног права. Устав из 1874 само је отварао путеве али тек измене донете 1887 и 1898 донеле су Федерацији потребну компетенцију. Тако је 1881 већ било прихваћено облигационо право а 1889 донето је право гоњења због дугова као и Закон о примени грађанског права на грађане настањене или којима је одобрен боравак (1891). На тражење швајцарског Удружења правника, које је већ 1868 захтевало унификацију права, професор Еуген Хубер одређен је од стране Федералног савета 1884 да изради упоредну студију кантоналних права у односу на грађанско право. Нешто касније, 1892, затражено је такође од професора Хубера да изради и пројект грађанског законика. Најзад, после дугих и брижљивих студија текст Грађанског законика био је прихваћен једногласно од стране федералних скупштинских домова 1907. Ново право, међутим, ступило је на снагу тек 1912 и оно представља, може се рећи, срећан спој старих кантоналних права. Знатан број њихових принципа био је хармонично спајан и прилагођаван новим потребама, док су недостаци правних прописа допуњавани обичајним правом. Потребно је нагласити да је овај законик препуштао кантонима судску организацију и процедуру.

Када се у склопу оваквог развоја грађанског права посматра историја грађанскоправне заштите деце и малолетника у Швајцарској, види се да је ова заштита у непосредној вези са развојем појма очинске власти. Као што је познато, у римском и у германском праву очинска власт над децом била је апсолутна и дозвољавала је протеривање па и убиство. Касније еманциповање (римско право) и напуштање огњишта од стране детета (германско право) допунили су и у извесном смислу ограничили очинска права. Међутим, ипак у суштини никаква посебна правна заштита детета није постојала (изузимајући детеубиство и абортус). Тек у XIX в. почиње мењање појма очеве власти признањем да она обухвата и дужности. Ова власт, дотада ограничена само на оца, проширује се и на мајку. Бернски кантон је међу првима проширио власт на оба родитеља, док су законо-

давства циришке групе кантона сматрали ову власт врстом туторства. Једино група кантона чије је право било под утицајем француског права остало је при појму очеве власти.

Заштита деце, која је дотле произлазила једино из кривичног права и јавне или приватне помоћи, променила је свој карактер и тако се осетила потреба за стварањем посебног законодавства које би штитило децу и малолетнике. Претеча у овоме правцу, Бернски грађански законик из 1824—28. предвиђао је одузимање родитељске власти недостојним родитељима који су могли бити и интернирани у дом за принудни рад. Ово су после прихватили и кантони Солер (1848) и Вод (1852) који је организовао надзор над децом са „несрећним детињством“. Базел-село донео је такође закон о васпитању запуштене деце у ово време (1853) а циришки грађански законик из 1853 предвиђао је одузимање родитељске власти праћено новчаном глобом и затвором. (1)

Швајцарски грађ. зак., као што се види, водио је знатно више рачуна о заштити деце и прописи које је он тада прихватио још су и данас у важности и по мишљењу многих швајцарских теоретичара одговарају и савременим концепцијама заштите деце и малолетника. Међутим, дух овог Законика је ипак еволуирао и превентива је надмашила појам спречавања казном, којом је прожет законик. Ова превентива, чије је организовање препуштено кантоналном законодавству да на том плану допуни грађанско право, остварује се кроз организовање кантоналних служби за малолетнике, званичних и услужних комисија, као и кроз пружање могућности приватној иницијативи да кроз бројне установе учествује у овој превентиви.

б) *Одредбе Грађанског законика.* Од одредаба Швајц. грађ. зак. о заштити деце и малолетника посебно би истакли оне које говоре о органима старатељства. Тако су органи старатељства дужни, када отац и мајка не испуњавају своје родитељске дужности, да на основу чл. 283 предузму потребне мере ради заштите детета. Органи старатељства могу одузети родитељима дете и предати га другој породици на чување када установе да је физички или интелектуални развој детела угрожен или када је дете морално запуштено (чл. 284 ШГЗ). Ову исту меру могу органи старатељства предузети и на захтев родитеља ако су се друге мере показале као неefикасне.

Када се утврди тешка злоупотреба дужности родитеља или се констатује тешка немарност родитеља у односу на дете, може се на основу чл. 285 ШГЗ изрећи лишење родитељске власти. Када до оваквог лишења дође именује се истовремено и старатељ а последице лишавања родитељске власти протежу се и на децу рођену после њеног изрицања. У случајевима када је једном од родитеља поверена родитељска власт па се тај родитељ реши да склопи нови брак, може се, уколико то околности захтевају, да се именује нови старатељ (чл. 286 ШГЗ). Лишење родитељске вла-

(1) Кантон Арговија следио је овај Закон већ 1856 (без новчане глобе) а Нешател је донео 1889 Закон о јавној помоћи и о заштити деце. Илустрације ради слични закони у другим земљама донети су у Италији — 1865, Енглеској — 1866 и 1880, Пруској — 1878 и у Француској — 1889.

сти траје најмање једну годину а може се по службеној дужности или на захтев једног од родитеља повратити (чл. 280 ШГЗ). На овај начин, показује се пуна брига са једне стране развоју детета у породици а са друге стране и могућности директне интервенције друштва преко органа старатељства у случају када се констатује тешка немарност или неспособност родитеља у васпитању деце и малолетника.

3. *Заштита малолетника у кривичном праву.* — а) *Историјски развој.* — Развој кривичног права у Швајцарској доста се разликовао од развоја грађанског права. Као што је већ речено, германско право је наследило римско право после инвазије Алемана, Бургунда и других. Крвна освета је у ово време почела да ишчезава јер се композиција све више сретала у области имовинских деликата. Што се тиче других деликата, њихово сузбијање се вршило кроз одговарајуће религиозне ритуале (жртвовање и сл.). Постепено су обичаји били редиговани и сакупљени у оквир обичајног права под мањим или већим утицајем одговарајућег друштвеног уређења. Канонско право почело је да интервенише у све већем броју судских ствари али већ и у првом пакту Федерације из 1291, као и у каснијем из Станса (1481), појављују се први елементи кривичног права (наглашавање обостране кантоналне помоћи у случају неког деликта).

Постепено је вршена кодификација у кантонима Берн (1614), Цириху и др. Једино кантон Нидвалд и Ури нису сматрали за потребно да кодификују своје право. *Каролина* Карла V (ССС) утицала је на законодавство више кантона и често је примењивана као допунско право. Логично да су и казне биле веома сличне *Каролини* тако да се смртна казна често појављује у разним видовима зависно од извршења преступа. Међутим, врло рано се показало да овако строге предвиђене казне не постижу свој циљ и Економско удружење из Берна расписало је 1777 свој познати конкурс за најбоље кривично законодавство.

У доба Револуције једна од првих брига законодаваца била је стварање кривичног законика тако да је он донет већ 1799, али је то била лоша копија револуционарног Крив. зак. Француске из 1791. Овај законик престао је да се примењује чим су кантони повратили своју аутономију (1803) али су неке од његових одредби остале као помоћно право у кантонима Берн, Солер и Вод. Повратак старим законима није био добар јер су на овај начин биле још више распарчане кантоналне одредбе. Фрибург је преузео одредбе из *Каролине* а кодификације су даље напредовале у неким кантонима уз осетан утицај кривичних законика земаља које су биле у судству тих кантона. (2)

(2) Кодификације су даље напредовале у кантонима Арговији (1804), Тесену (1816), Сент-Галену (1806). „*Каролину*“ поново су увели кантони Нешател, Швиц, Фрибург. Утицај баварског законика из 1821 у мањој мери осећао се у правима Базела и Сент-Галена, док је Фенева под француском доминацијом морала прихватити Наполеонов законик чији су многи елементи остали у примени и после враћања независности овоме кантону (1814). Године даљих кантоналних кодификација биле су: Фрибург — 1849, Гризон — 1851, Нешател — 1855, Арговија — 1857, Солер — 1859, Сент-Гален — 1857, Вале — 1858, Шафхаузен — 1859, Апенцел — 1859, Луцерн — 1860, Обвалд — 1864, Берн — 1860, Гларис — 1877, Турговија — 1868, Швиц — 1869, Цирих — 1871, Тесен — 1873, Солер — 1874 (ревизија), Цуг — 1876, Вуд — 1931. Француско право утицало је у каснијим годинама на законодавство Фрибурга, Нешатела и Вале. Ново немачко законодавство дало је сво печат циришком крив. праву. Најоригиналнија законодавства била су у кантону Швиц и Апенцел, док су се кантони Ури и Нидвалд лишили законодавства у овој области.

У другој половини XIX в. Удружење правника Швајцарске повело је акцију за унификацију кривичног права. Федерално веће поверило је 1889 професору Штосу (Stoss) да обави припремне студије ради доношења швајцарског крив. законика. Међутим, за остварење оваквог законика било је потребно прво извршити измене у федералном уставу да би се Конфедерацији омогућила законодавна компетенција што је и учињено 1898. Иако су проучавања која су се односила на кривично право више напредовала од оних која су се односила на грађаско право, пројект крив. законика усвојен је пред Скупштином тек 1937.

Када се разматра заштита деце и малолетника у кривичном праву потребно је истаћи да је ово право дуго времена било једино право које је обезбеђивало заштиту деце али је такође и прописивало посебан режим за деликвентну децу и малолетнике. Пунолетство у развоју кривичног права Швајцарске је знатно варирало, иако треба истаћи да је протекао један дуги период када су одрасли, деца и малолетници били подвргавани истој јурисдикцији (3).

У Швајцарској је кантон Сент-Гален први предвидео специјално судство за децу и малолетнике (1912). У периоду од 1913 до 1919 овакво специјално судство образовали су кантони Женева, Нешател, Апенцел и Цирих, док је у Берну уведен тек 1930.

Швајц. крив. зак. од 1937 прихватио је савремене принципе кривичног права. Пресуда се више не заснива на тежини деликта или степену урачунљивости малолетника већ пре свега на мери неопходној за преваспитавање. Овај законик разликује децу (од 6 до 14 година) и малолетнике (од 14 до 18 година). Постоји тенденција у кривичноправној литератури Швајцарске да се доња граница за децу помери од 7 година до 15 година.

Швајц. крив. зак. одређује критеријуме моралне запуштености и кривце. Када се констатује морална запуштеност, овај законик предвиђа васпитну меру, док у случају кривце предвиђа друге санкције које имају васпитни карактер. Кантонима је остављено да слободно одлучују око организовања јурисдикције, као и да одређују одговарајућу процедуру тако да у швајцарској Конфедерацији постоји 25 судских организација и процедура.

б) *Одредбе кривичног законика.* — У поглављу које говори о деци Швајц. крив. зак., као што је већ речено, истиче да се његове одредбе могу примењивати само на децу која су навршила 6 година старости (чл. 82 ШКЗ). Када су у питању деца (6 до 14 година) чл. 83 ШКЗ предвиђа да надлежна власт може ради установљевања чињеница прибавити обавештење о његовом владању, васпитању и имовном стању, као и мишљење и савет од стручњака о телесној и умној развијености детета. Ако се утврди да је дете морално запуштено, покварено или у опасности да то постане, надлежна власт га може предати породици достојној поверења или упутити у васпитну установу (чл. 84 ШКЗ). Кад ова мера постигне

(3) Илустрације ради навешћемо да је 1847 успостављен у САД специјални суд за малолетнике, а у Европи специјална законодавства била су донета у Енглеској — 1878, Норвешкој — 1896, Данској — 1905, Португалији — 1911, Белгији — 1912, Француској — 1912, у немачким државама — 1900—1912, Шпанији — 1918, Италији — 1930, итд.

своју сврху, али најдоцније кад малолетник према коме се она предузима наврши пуних 20 година, надлежна власт ће их укинути. У лакшим случајевима морално запуштеном детету може се само поставити надзор надлежног органа и васпитање наставити у његовој породици. У случајевима када стање детета захтева посебно лечење или поступање, а нарочито када је дете болесно од какве душевне болести, слабоумно, слепо, глувонемо или епилептично, надлежна власт може одредити потребно лечење односно поступање (чл. 85 ШКЗ). Међутим, чл. 87 ШКЗ предвиђа у лакшим случајевима могућност изрицања само дисциплинских мера (укор или школски притвор), као и одустанак од сваке мере ако је лице које врши родитељску власт већ применило довољне мере или ако је протекло три месеца од како је дело извршено (чл. 88 ШКЗ).

Када је у питању *малолетник* (14—18 г.), Швајц. крив. зак. предвиђа строжије одредбе. Малолетник овога узраста може се предати породици достојној поверења или одмах упутити у васпитни дом за малолетнике, где ће остати најмање годину дана а најкасније до навршене 22 године. У изузетним случајевима може остати најдуже 10 година а најмање три године ако је реч о нарочито поквареном малолетнику или ако је у питању тежи деликт (чл. 91 ШКЗ). И за ову категорију деликвената предвиђено је посебно поступање (чл. 92 ШКЗ) и могућност замене мера од стране надлежне власти у одређеним ситуацијама (чл. 93 ШКЗ). Рок кушње условно отпуштених малолетника траје једну до три године (чл. 94 ШКЗ). И у овој категорији деликвената предвиђено је у лакшим случајевима изрицање укора, новчане казне и лишење слободе до једне године (чл. 95 ШКЗ). Овај законик у чл. 96—98 предвиђа могућност условног одлагања извршења казни у трајању од 6 месеци до 3 године као и стављање под надзор уз обавезу учења заната, боравак у одређеном месту и уздржава од алкохолних пића. У случајевима када је протекло пола рока застарелости од дана када је дело извршено, надлежна власт може одустати од изрицања ма које мере или казне. Према чл. 99 ШКЗ надлежна власт може на захтев заинтересованог наредити брисање из казног регистра мера и казни изречених против њега ако је од извршења ових протекло најмање три године а понашање подносиоца оваквог захтева оправдава ово брисање. Када је учинилац у моменту када је престала васпитна мера, којој је био подвргнут, старији од 20 година, може се скратити предвиђени рок од три године предвиђен за брисање.

Трећу групу чине *лица од 18—20 година старости*. Овим лицима судија може ублажити казну на основу овлашћења из чл. 100 ШКЗ. Тако се доживотни строги затвор може заменити строгим затвором од 5 до 20 година, као и у случају олакшавајућих околности сваку казну строгог затвора затвором од 6 месеци до 5 година и сваку казну затвора притвором. Као и раније категорије, деца и малолетници, и ова категорија деликвената одвојена је од пунолетних затвореника при издржавању казне. У случајевима када је протекло пола рока застарелости од дана када је дело извршено, судија може одустати од сваке казне или мере.

4. *Правна заштита малолетника у Женеви*. — Као што је већ наглашено, остваривање правне заштите деце и малолетника у Швајцарској,

различно је у сваком кантону. Илустрације ради изнећемо остваривање правне заштите у једном од развијенијих кантона (Женеви) на основу личних опажања и документације бироа Office de la jeunesse у Женеви.

а) У грађанском праву. У Женеви је било прво примењивано римско право а после право бургундских освајача. Међутим, није постојала кодификација те су грађанско право представљали бројни закони, едикти и наредбе које нису разликовале грађанске од политичких елемената. Приликом узимања Женеве од стране Француске (1798) ступио је на снагу Француски грађ. зак. (1804) који такође није предвиђао никакву посебну заштиту деце, сем старатељства над децом без родитеља. Приликом Реституације (1814) овај законик је, слично кривичном и трговачком законнику, остао привремено на снази али је Женева постепено примењивала посебне законе и поред очувања духа француског права. Тако је 1824 донет Закон о браку а 1880 Закон о браку и разводу. Приликом усвајања федералних закона, прихваћени су у Женеви закони о браку, вођењу одговарајућих регистара (1874) и закони о грађанскоправној способности (1881). У погледу заштите деце било је свега неколико прописа који су обезбеђивали извесну заштиту. Тако је нпр. постојао пропис који је штитио малолетнике од повреде стида (1817). Женева је прихватила 1891 Закон о родитељској власти према коме су деца уживала заштиту када су родитељи извршили неки деликт над њима или када је утврђено стално лоше неговање деце, скитња или алкохолизам.

Одговарајућу заштиту из ових прописа вршио је надлежни грађански суд. Држава је имала право али не и дужност да интервенише и родитељи су били обично позивани да изјаве пристанак за смештај деце у другу породицу. У случају одбијања, била је дужност државног правобраниоца или неког од рођака малолетника до четвртог степена да пред судом затражи примену наведеног закона ради суспензије или губитка родитељске власти. Закон из 1892 створио је Централну комисију за надзор над напуштеном децом, намењену смештају напуштене деце која су била означена као „деца улице“. Ову комисију сачињавало је 15 чланова. Интересантно је истаћи да деликвентна деца нису потпадала под надлежност ове Централне комисије већ су упућивана Државном савету. „Деци улице“ било је обезбеђено издржавање, васпитање и образовање од стране Централне комисије коју су потпомагали одговарајући кварталски комитети. Закон од 1896 давао је права овој комисији да води спор пред судом ради предузимања мера које је сматрала потребним. Касније је ово право интервенције државе било замењено обавезношћу а заштита проширена и на лица од 18 до 20 година. Међутим, процедура је била спора а могући призив суду још више је успоравао одлуку. Само у случају захтева за одузимање родитељске власти биле су допуштене претходне мере. Швајц. грађ. зак. од 1907 приморао је женевског законодавца да измени своје законе о организацији и процедури, тако да је према законнику из 1911 у Женеви предато право предузимања мера за заштиту деце и малолетника старатељском суду који је био састављен од три судије. Међутим, процедура је остала и даље иста као пред грађанским судом упркос чл. 283 ШКЗ који је својим терминима указивао да је процедура противречна.

У даљем развоју ова комисија за напуштену децу добила је и нов назив — Комисија за заштиту малолетника (1912). Овој комисији остављено је право да води спор заједно са државним правобраниоцем и број њених чланова повећан је на 9 (три члана именована су од стране Великог већа а шест од стране Државног савета). Овој комисији остављено је да управља својим фондовима и домовима које је била отворила као и да врши функцију старатеља. Измена од 1929 г. повећала је број чланова комисије на 11 и проширила делокруг рада ове комисије, што је негативно утицало на ефикасност рада, услед преоптерећености и низа послова који су само посредно били у вези са заштитом деце и малолетника. Овакво гомилање разних функција онемогућило је ову комисију да успешно води политику заштите деце и малолетника. Са друге стране било је опет очигледно да су методи репресије водиле ка удаљавању детета од породице а некад чак и непријатељском ставу према своме стараоцу. Ово је указало на неопходност акције у правцу подршке породици а не кажњавању породице.

Законом од 1937 већина компетенција ове комисије за заштиту малолетника раздвојена је на разне службе Установе за децу, која је била прикључена одељењу просвете. Ова установа обухватала је раније школске службе и неколико нових служби као:

Школска лекарска служба (основана 1916) је постала здравствена служба омадине.

Социјална служба којој је, када је основана 1925. био циљ оснивања нових установа. У досадашњем развоју она је обављала разне задатке и старала се о смештају деце и малолетника у време распуста, контролисала рад ученика, руководила школском гардеробом, итд.

Лекарско-педагошка служба створена је већ 1908 и бринула се о „тежим школским случајевима“. Помагала је отварање школа у слободном простору, затим установа за карактерно измењене ђаке а радила је у тесној сарадњи са Институтом за педагошке науке и Поликлиником за психијатрију (где су 1931 створени посебни разреди ученика ради испитивања).

Служба за професионалну оријентацију потпадала је под одељење за трговину, индустрију и рад. На основу Закона од 1927 старала се о професионалном образовању и контролисала рад малолетника. 1959 донет је нов закон у овој области.

Служба старања штитила је ванбрачну децу а од 1937 поверено јој је и старање, чување или старатељство и над малолетницима према одлуци старатељских власти. Надлежност ове службе касније је проширена и на пунолетна лица под старатељством.

Служба за заштиту малолетника спроводи заштиту деце и малолетника и обавља опште акције превенције. Ова служба врши и надзор над смештајем деце ван породичне средине и стара се од 1942 о школовању, а у извесним случајевима и о осуђеној деци од 6—14 година.

У Женеви постоје такође и разне комисије које су претворене у задужбине и њихове су надлежности ограничене на управљање капиталом, руковођење постојећим домовима за девојчице и дечаке и одрасле малолетнике. Интересантно је да су у ове комисије именоване обавезно увек и жене.

У оваквој реформи судије су сачувале двоструку функцију судија и чланова старатељских власти, тако да је поступак у погледу лишавања родитељске власти или одузимања надзора био олакшан јер више није зависио једино од акције Службе за заштиту малолетника или од Државног правобранилаштва. Сада се по службеној дужности може покренути овај поступак од стране самог старатељског суда а родитељи имају право жалбе.

Даље измене настале су 1958. Овај закон изменио је називе установа тако да је сада централна организација Установа за омладину. Раније набројаним службама додата је и служба за изучавање документације и информације о омладини. Такође је образована и Конференција шефова служби Установе за омладину и служба за организовање слободног времена омладине.

б) У кривичном праву. Женевско кривично право бавило се веома рано малолетним деликвентима. Тако срећемо одредбе о овој категорији деликвената већ у законима из 1695, затим 1791 и 1874, који је био врло близак француском кривичном законнику. Извесне допуне ових закона штитиле су децу од сексуалних деликата. Од 1794 постојао је кривични суд састављен од три судије надлежан за деликте лица између 10 и 16 година. Међутим, постојање овог суда било је ефемерно. Требало је сачекати до 1913, када је био установљен кривични суд за децу састављен од председника — судије и двојице мировних судија. Компетенција овог суда простирала се на малолетнике од 10 до 18 година. После ступања на снагу Швајц. крив. зак. (1937) дошло је до измене у организацији кривичног суда (1940) по којој је председавао судија — правник а помагали су му помоћне судије — лекар и један педагог (увек жена). Надлежност овога суда је за малолетнике од 6 до 18 година. Међутим, када је реч о деци (од 6 до 14 год.), суд одлучује само када је социјални положај деце захтевао смештај ван породице. У осталим случајевима Служба за заштиту малолетника врши испитивање и одлучује када се ради о деци.

Од 1914 постоји женска социјална служба која је помагала полицијске власти када су били у питању жене и деца. Ова служба добила је 1937 назив Женска бригада која такође поред Бригаде за малолетнике, има за задатак откривање и превенцију малолетничке деликвенције.

Др. Живојин Л. Алексић

ТРГОВИНСКИ СПОРАЗУМ ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКЕ ЕКОНОМСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ И ИЗРАЕЛА

1. Европска економска заједница као целина закључује са трећим земљама четири врсте економских уговора. То су: споразуми о придруживању; уговори о финансирању; царински споразуми и трговински споразуми.

Трговински споразум са Израелом од 4 јуна 1964 је други прави трговински уговор који је Заједница до сада закључила са једном трећом земљом изван процедуре предвиђене Општим споразумом о царинама и тр-